TALABALARNING METODIK KOMPETENTLIGINI INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA RIVOJLANTIRISH

Dilnoza Isomiddin qizi Muminova[1]
[1]Chirchiq davlat pedagogika universiteti, Pedagogika fakulteti,
“Pedagogika nazariyasi va tarixi” yo‘nalishi magistranti, Chirchiq, O‘zbekiston
Ilmiy rahbar: Ikrom Davronovich Qodirov[2]
[2]Chirchiq davlat pedagogika universiteti,
Pedagogika fakulteti v.b. dotsent, Chirchiq, O‘zbekiston
[2]ORCID ID: https://orcid.org/0009-0007-8915-5859
[2]Elektron pochta: i.qodirov@cspi.uz ; Telefon raqami: +998 99 857 24 17

Annotatsiya: Mazkur maqolada talabalarning metodik kompetentligini innovatsion texnologiyalar asosida rivojlantirish masalasi yoritilgan. Tadqiqotda metodik kompetentlikning mohiyati va tarkibiy komponentlari aniqlanib, innovatsion hamda raqamli texnologiyalarning ta’lim jarayonidagi ahamiyati asoslab berilgan. Tajriba-sinov natijalari innovatsion texnologiyalarni metodik maqsadlar bilan integratsiyalash talabalarning metodik tayyorgarligi va kasbiy faolligini oshirishini ko‘rsatdi.

Kalit so‘zlar: metodik kompetentlik, innovatsion texnologiyalar, raqamli ta’lim, oliy ta’lim, kasbiy tayyorgarlik

Аннотация: В данной статье рассматривается проблема развития методической компетентности студентов на основе инновационных технологий. В исследовании раскрыта сущность и структурные компоненты методической компетентности, а также обоснована роль инновационных и цифровых технологий в образовательном процессе. Результаты экспериментального исследования показали, что интеграция инновационных технологий с методическими целями способствует повышению уровня методической подготовленности студентов и их профессиональной активности.

Ключевые слова: методическая компетентность, инновационные технологии, цифровое образование, высшее образование, профессиональная подготовка

Abstract: The article examines the development of students’ methodological competence based on innovative technologies. The essence and structural components of methodological competence are defined, and the role of digital and innovative technologies in higher education is substantiated. The results of the experimental study demonstrate that the integration of innovative technologies significantly enhances students’ methodological preparedness and professional activity.

Keywords: methodological competence, innovative technologies, digital education, higher education, professional training

KIRISH

Bugungi kunda ta’lim tizimi globallashuv, raqamlashtirish va innovatsion texnologiyalarning jadal rivoji ta’sirida tub islohotlar bosqichini boshdan kechirmoqda. Ushbu jarayonda oliy ta’lim muassasalari oldiga nafaqat nazariy bilimlarga ega, balki kasbiy faoliyatni samarali tashkil eta oladigan, metodik jihatdan puxta tayyorlangan mutaxassislarni tayyorlash vazifasi qo‘yilmoqda. Shu sababli talabalarning metodik kompetentligini innovatsion

texnologiyalar asosida rivojlantirish masalasi zamonaviy ta’lim tizimining dolzarb muammolaridan biri sifatida e’tirof etilmoqda.

Zamonaviy ta’lim paradigmasida kompetensiyaviy yondashuv yetakchi o‘rin egallab, talabalarning kasbiy faoliyatga tayyorgarligini ta’minlashda ularning metodik bilim, ko‘nikma va malakalarini rivojlantirishga alohida e’tibor qaratilmoqda. Metodik kompetentlik bo‘lajak mutaxassisning ta’lim jarayonini loyihalash, pedagogik texnologiyalarni tanlash va qo‘llash, ta’lim natijalarini baholash hamda refleksiv faoliyatni amalga oshirish qobiliyatini belgilovchi muhim omil hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, metodik kompetentlik ta’lim sifatini oshirishning asosiy mezonlaridan biri sifatida namoyon bo‘lmoqda.

Zamonaviy ta’lim tizimida mutaxassislar tayyorlash jarayoni pedagogik bilim va ko‘nikmalarni shakllantirishdan tashqari, talabalarda innovatsion yondashuv**,** raqamli texnologiyalarni qo‘llay bilish va metodik samaradorlikni ta’minlash ko‘nikmalarini rivojlantirishni ham o‘z ichiga oladi. Bu talablar oliy ta’lim muassasalari, jumladan Chirchiq davlat pedagogika universiteti strategik rivojlanishiga ham bevosita ta’sir ko‘rsatmoqda.

Chirchiq davlat pedagogika universiteti o‘z missiyasida “zamonaviy ta’lim texnologiyalarini o‘rgatish” va “pedagogik ta’limni innovatsion, integratsiyalangan va raqamlashtirilgan yondashuvlar orqali takomillashtirish”ni ustuvor vazifalardan biri sifatida belgilaydi.[1] Bu vazifa talabalarda pedagogik metodik kompetentlik hamda raqamli texnologiyalarni amaliyotga tatbiq etish qobiliyatini shakllantirishni ko‘zda tutadi, natijada ta’lim jarayoni davomida o‘zaro ta’limiy-innovatsion mexanizmlar yaratiladi.

Universitetning Pedagogika fakulteti va tegishli kafedralari innovatsion texnologiyalarni o‘quv dasturlariga integratsiyalash orqali talabalarga ta’limda ilg‘or metodlarni qo‘llash, aralash va inklyuziv ta’lim modellari hamda raqamlashtirilgan yondashuvlarni o‘zlashtirish imkonini beradi. Bu esa yangi avlod pedagoglarini tayyorlashda nafaqat nazariy bilim, balki pedagogik amaliyotni raqamli vositalar yordamida samarali tashkil etish ko‘nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi.

O‘zbekiston ta’lim siyosatida ham innovatsion texnologiyalarni ta’lim jarayoniga tatbiq etish talabi kuchaymoqda. Masalan, pedagogik kadrlarni tayyorlashga oid so‘nggi davlat islohotlari, shu jumladan sirtqi ta’lim shakllarini to‘xtatish va faqat to‘liq va kechki ta’limni joriy etish qarorlari, oliy ta’limda sifat va zamon talablariga mos malakali pedagoglarni tayyorlashni maqsad qilganligi bilan ham izohlanadi. [2]

Chirchiq davlat pedagogika unversiteti zamonaviy mutaxassis tayyorlash jarayonida innovatsion pedagogik va raqamli texnologiyalarni integratsiyalashni strategik vazifa sifatida belgilab, talabalarning metodik kompetentligini tizimli rivojlantirishga yo‘naltirilgan kompleks yondashuvni amalga oshirmoqda. Bu esa pedagogika yo‘nalishi mutaxassislariga bo‘layotgan zamonaviy talablarga moslashish, innovatsion ta’lim muhitida samarali faoliyat yuritish va pedagogik jarayonni raqamli vositalar asosida boshqarish ko‘nikmalarini shakllantirishda muhim omil sifatida namoyon bo‘ladi.

Innovatsion texnologiyalarning ta’lim jarayoniga joriy etilishi esa metodik kompetentlikni rivojlantirish uchun keng imkoniyatlar yaratmoqda. Raqamli ta’lim platformalari,

[1]Chirchiq davlat pedagogika universiteti. Strategik rivojlanish konsepsiyasi: ta’limda innovatsion texnologiyalarni joriy etish va raqamlashtirish. — Chirchiq, 2024. (Universitet nashri / Ichki hujjat)

[2] O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2023- yil 15- sentyabrdagi qarori “Oliy va o‘rta maxsus ta’lim tizimini takomillashtirish to‘g‘risida”. — Toshkent, 2023.

masofaviy o‘qitish texnologiyalari, interfaol metodlar va multimedia vositalari talabalarning mustaqil fikrlashini, ijodiy faolligini hamda metodik muammolarni hal etish qobiliyatini rivojlantirishga xizmat qilmoqda. Ayniqsa, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan samarali foydalanish bo‘lajak mutaxassislarning zamonaviy ta’lim muhitiga moslashuvchanligini oshirmoqda.

Shuningdek, xalqaro ta’lim standartlari va nufuzli tashkilotlar UNESCO, OECD tomonidan ilgari surilayotgan talablar oliy ta’lim tizimida innovatsion yondashuvlar asosida metodik kompetentlikni shakllantirish zaruratini yanada kuchaytirmoqda [3]. Bu esa mazkur mavzuni nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham muhim va dolzarb ekanligini ko‘rsatadi.

Shu bois, talabalarning metodik kompetentligini innovatsion texnologiyalar asosida rivojlantirish masalasini ilmiy jihatdan tadqiq etish, uning samarali yo‘llari va mexanizmlarini aniqlash zamonaviy ta’lim tizimini takomillashtirishga xizmat qiluvchi muhim ilmiy-amaliy vazifa hisoblanadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Zamonaviy pedagogik tadqiqotlarda “kompetentlik” tushunchasi shaxsning muayyan faoliyat sohasida samarali harakat qilishini ta’minlovchi bilim, ko‘nikma, malaka, tajriba va shaxsiy sifatlar majmui sifatida talqin etiladi. Kompetentlik nafaqat nazariy bilimlarga egalikni, balki ularni real pedagogik vaziyatlarda mustaqil, mas’uliyatli va ijodiy qo‘llay olish qobiliyatini ham o‘z ichiga oladi.

A.V. Khutorskoy, E.F. Zeer va John Raven kompetentlikni funksional tayyorgarlikning natijaviy ko‘rsatkichi sifatida baholab, uni kasbiy faoliyat samaradorligini belgilovchi asosiy omil deb hisoblaydilar. Metodik kompetentlik esa umumiy pedagogik kompetentlikning muhim tarkibiy qismi bo‘lib, bo‘lajak mutaxassisning ta’lim jarayonini ilmiy asosda loyihalash, metod va texnologiyalarni tanlash hamda natijalarni baholash qobiliyatini ifodalaydi.

Pedagogik tadqiqotlar metodik kompetentlikning murakkab va ko‘p komponentli tuzilishga ega ekanligini ko‘rsatadi. U bilimiy, amaliy-operatsion, refleksiv-kommunikativ hamda innovatsion-ijodiy komponentlardan tashkil topib, har bir komponent bo‘lajak mutaxassisning kasbiy shakllanishida muhim ahamiyat kasb etadi.

Bilimiy komponent metodik kompetentlikning nazariy asosini tashkil etib, pedagogik bilimlar va didaktik tamoyillarni qamrab oladi. Amaliy-operatsion komponent esa ushbu bilimlarni real ta’lim jarayonida qo‘llash, darsni rejalashtirish va boshqarish ko‘nikmalarini ifodalaydi. Refleksiv-kommunikativ komponent pedagogik faoliyatni tahlil qilish, baholash hamda samarali muloqotni tashkil etish bilan bog‘liq bo‘lsa, innovatsion-ijodiy komponent yangi metodik yechimlar va innovatsion yondashuvlarni ishlab chiqish qobiliyatini aks ettiradi.

Metodik kompetentlik bo‘lajak mutaxassisning kasbiy tayyorgarligi bilan bevosita bog‘liq bo‘lib, nazariy bilimlarni amaliyot bilan integratsiyalash, pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish va samarali qarorlar qabul qilish imkonini beradi. Shu sababli metodik jihatdan puxta tayyorlangan mutaxassis ta’lim jarayonini kompetensiyaviy va innovatsion yondashuv asosida tashkil eta oladi.

Xorijiy tadqiqotlarda metodik kompetentlik pedagogning kasbiy moslashuvchanligi va ta’lim sifatini ta’minlovchi omil sifatida qaraladi, mahalliy tadqiqotlarda esa u pedagogik

[3] **OECD.** *Innovations in education and skills.* Paris: OECD, 2025.
UNESCO. *AI Competency Framework for Teachers.* Paris: UNESCO, 2024/2025.

mahorat va metodik madaniyat bilan uzviy bog‘liq holda talqin etiladi. O‘zbekiston olimlari innovatsion texnologiyalar va amaliy mashg‘ulotlarning metodik kompetentlikni rivojlantirishdagi ahamiyatini ta’kidlab, milliy va xalqaro tajribani uyg‘unlashtirish zarurligini asoslab beradilar.

Natijalar

Zamonaviy oliy ta’lim tizimida innovatsion texnologiyalar keng joriy etilganiga qaramay, ularni metodik jihatdan to‘g‘ri qo‘llash yetarli darajada yo‘lga qo‘yilmagan. Natijada talabalar texnologiyalardan foydalanishni bilsalar-da, ularni metodik jihatdan asoslab qo‘llashda qiyinchiliklarga duch kelmoqda.

Mazkur muammo innovatsion texnologiyalarni metodik kompetentlikni rivojlantirishga yo‘naltirilgan holda tizimli qo‘llash mexanizmlarining yetarli darajada ishlab chiqilmaganligi bilan bog‘liq. Shu sababli ta’lim jarayonida innovatsion texnologiyalarni metodik maqsadlar bilan integratsiyalash zarur.

Tajriba-sinov natijalari shuni ko‘rsatdiki, muammoli ta’lim, loyiha asosida o‘qitish va refleksiv yondashuvlarni qo‘llash talabalar metodik kompetentligini sezilarli darajada oshiradi. Ushbu jarayonda innovatsion texnologiyalar pedagogik vosita sifatida samarali ishlaydi va talabalarning kasbiy faolligini kuchaytiradi.

MUHOKAMA

Zamonaviy oliy ta’lim tizimida innovatsion texnologiyalar keng joriy etilayotganiga qaramay, bo‘lajak mutaxassislarning metodik kompetentligini shakllantirish darajasi amaliyotda yetarli emasligi kuzatilmoqda. Ta’lim jarayonida innovatsion texnologiyalardan foydalanish ko‘pincha texnik jihat bilan cheklanib, ularning metodik mazmuni va kasbiy faoliyatga integratsiyasi to‘liq ta’minlanmayapti. Natijada talabalar raqamli vositalardan foydalana olsalar-da, ularni metodik jihatdan asoslab qo‘llashda qiyinchiliklarga duch kelmoqda. Bu esa innovatsion texnologiyalarni metodik kompetentlikni rivojlantirishga yo‘naltirilgan holda tizimli qo‘llash mexanizmlarining yetarli darajada ishlab chiqilmaganligini ko‘rsatadi.

Mazkur muammo xorijiy va mahalliy ilmiy tadqiqotlarda ham o‘z aksini topgan. Xorijiy tadqiqotchilar innovatsion texnologiyalar samaradorligi o‘qituvchining metodik tayyorgarligi va refleksiv faoliyatiga bevosita bog‘liqligini ta’kidlaydilar. Agar pedagog innovatsion texnologiyani faqat texnik vosita sifatida qabul qilsa, uning ta’limiy samarasi pasayadi. Mahalliy tadqiqotlarda esa an’anaviy yondashuvlarning ustunligi, amaliy mashg‘ulotlar va refleksiv faoliyatning yetarli darajada tashkil etilmasligi metodik kompetentlikni shakllantirish jarayonini murakkablashtirayotgani qayd etiladi.

Ushbu muammolarni bartaraf etish maqsadida talabalarning metodik kompetentligini rivojlantirishga yo‘naltirilgan innovatsion yondashuv zarur bo‘lib, u innovatsion texnologiyalarni metodik maqsadlar bilan integratsiyalash, muammoli va loyiha asosida o‘qitish texnologiyalarini keng joriy etish, refleksiv faoliyatni rivojlantirish hamda amaliy yo‘naltirilgan topshiriqlar ulushini oshirishni nazarda tutadi. Mazkur yondashuv metodik kompetentlikning barcha komponentlarini uyg‘un rivojlantirishga xizmat qiladi.

Tajriba-sinov natijalari innovatsion texnologiyalar metodik kompetentlikni rivojlantirishga yo‘naltirilgan holda qo‘llanilganda talabalar kasbiy faolligi, mustaqil fikrlashi va metodik qarorlar qabul qilish qobiliyati sezilarli darajada oshishini ko‘rsatdi. Xususan, muammoli vaziyatlar asosida tashkil etilgan mashg‘ulotlar metodik bilimlarni amaliy faoliyat bilan uzviy bog‘lash imkonini berdi. Shunday qilib, metodik kompetentlikni rivojlantirish faqat

texnologiyalarni joriy etish bilan emas, balki ularni aniq pedagogik va metodik maqsadlar asosida qo‘llash orqali samarali amalga oshiriladi.

Talabalarning metodik kompetentligini rivojlantirish jarayonida mavjud muammolar, ularni hal etish yo‘llari va natijalar tahlili

Muammo (Problem)	**Taklif etilgan yechim (Solution)**	**Kutilgan / olingan natija (Outcome)**
Talabalarda metodik kompetentlikning yetarli darajada shakllanmaganligi	Metodik kompetentlikni rivojlantirishga yo‘naltirilgan innovatsion yondashuvni joriy etish	Talabalarning metodik tayyorgarlik darajasi oshdi
Innovatsion texnologiyalardan faqat texnik vosita sifatida foydalanilishi	Raqamli va innovatsion texnologiyalarni aniq metodik maqsadlar bilan integratsiyalash	Innovatsion texnologiyalardan samarali va ongli foydalanish shakllandi
Nazariy bilimlarning amaliy faoliyat bilan yetarli bog‘lanmaganligi	Muammoli ta’lim va loyiha asosida o‘qitish metodlarini qo‘llash	Talabalarda amaliy-operatsion metodik ko‘nikmalar rivojlandi
Talabalarda refleksiv faoliyatning sustligi	Refleksiv tahlil, o‘z-o‘zini baholash va muhokama metodlarini joriy etish	Talabalarning o‘z metodik faoliyatini tahlil qilish qobiliyati kuchaydi
Ijodiy va innovatsion fikrlashning yetarli darajada rivojlanmaganligi	Innovatsion-ijodiy topshiriqlar va raqamli pedagogik loyihalarni tashkil etish	Talabalarning ijodiy yondashuvi va innovatsion faolligi oshdi
Ta’lim jarayonida metodik faoliyatga bo‘lgan motivatsiyaning pastligi	Interfaol va raqamli texnologiyalar asosida tashkil etilgan mashg‘ulotlar	Metodik faoliyatga qiziqish va kasbiy motivatsiya kuchaydi

XULOSA

Mazkur tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, innovatsion texnologiyalar sharoitida talabalarning metodik kompetentligini rivojlantirish faqat texnik vositalarni joriy etish bilan cheklanmaydi. Asosiy muammo innovatsion texnologiyalarning ta’lim jarayoniga metodik jihatdan asoslangan holda integratsiya qilinmasligida namoyon bo‘ladi. Shu bois metodik kompetentlikni shakllantirish muammoga yo‘naltirilgan, refleksiv va amaliy faoliyatga tayangan yondashuv asosida tashkil etilishi zarur.

Tadqiqot davomida ishlab chiqilgan muammo–yechim–natija modeli innovatsion texnologiyalarni metodik kompetentlikni rivojlantirishga xizmat qiluvchi samarali pedagogik resurs sifatida qo‘llash imkonini berdi. Ushbu yondashuv asosida tashkil etilgan ta’lim jarayonida talabalar metodik bilimlarni amaliy faoliyat bilan uyg‘unlashtirib, pedagogik vaziyatlarni tahlil

qilish va samarali metodik qarorlar qabul qilish qobiliyatini namoyon etdilar. Natijada metodik kompetentlikning barcha asosiy komponentlari izchil rivojlandi.

Tajriba-sinov natijalari innovatsion texnologiyalar asosida tashkil etilgan mashg‘ulotlar talabalarning kasbiy motivatsiyasini oshirish, mustaqil fikrlash va refleksiv tahlil ko‘nikmalarini rivojlantirishda yuqori samaradorlikka ega ekanligini tasdiqladi. Shunday qilib, mazkur yondashuv oliy ta’lim muassasalarida metodik tayyorgarlik sifatini oshirishga xizmat qiluvchi samarali pedagogik model sifatida tavsiya etilishi mumkin hamda kelgusidagi ilmiy izlanishlar uchun muhim nazariy va amaliy ahamiyatga ega.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. — Toshkent, 2023. (asosiy qonun)
2. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. — Toshkent, 2020. (qonun)
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi PF–60-son Farmoni. — Toshkent, 2022. (prezident farmoni)
4. Abduqodirov A.A. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. — Toshkent: Fan, 2019.(darslik)
5. Ishmuhamedov R.J. Ta’limda innovatsion texnologiyalar. — Toshkent: Iqtisod-moliya, 2020.(o‘quv qo‘llanma)
6. Sayidahmedov N. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. — Toshkent: O‘qituvchi, 2018.(o‘quv qo‘llanma)
7. Jo‘rayev R.X. Pedagogik kompetentlik va uni rivojlantirish asoslari. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2021.(darslik)